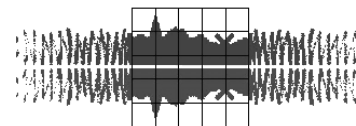
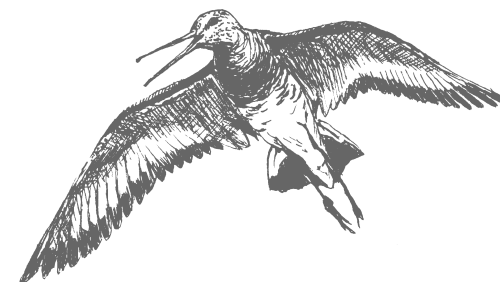

Instructie

ALARMTELLINGEN

tellingen van paren en gezinnen
van scholekster, kievit, grutto, tureluur en wulp

Landschapsbeheer Nederland

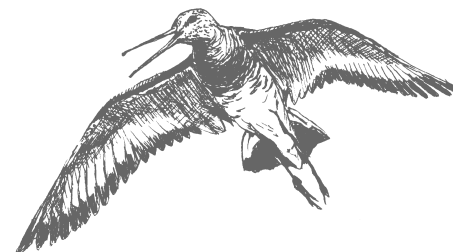
Bureau *N*

2007

De uitgave van dit instructieboekje is mede mogelijk gemaakt door
Natuurlijk Platteland Nederland

Instructie Alarmtellingen

opdrachtgever: Landschapsbeheer Nederland
samenstelling: Freek Nijland & Aad van Paassen
omslagtekening: Stern
overige tekeningen: Tom Piek (overgenomen uit de veldgids weidevo-
gelbescherming met toestemming van Landschapsbeheer Nederland)

Bureau N, publicatie nr. 27
Posthoornsteeg 1C
8911 AS Leeuwarden
tel: 058-2125690; fax: 058-2134755
e-mail: bureau-n@planet.nl

literatuurverwijzing: Nijland F. & A. van Paassen 2007. Instructie Alarmtellingen; tellingen van paren en gezinnen van Scholekster, Kievit, Grutto, Tureluur en Wulp. Uitgave Landschapsbeheer Nederland, Utrecht. Publicatie Bureau N nr. 27, Leeuwarden.

INLEIDING

Steeds meer weidevogelbeschermers, -beheerders en -tellers raken overtuigd van het belang van het verzamelen van informatie over het succes van weidevogel-broedparen. Bij de gangbare weidevogelbescherming komt informatie beschikbaar over het succes van legfels. Om het succes van broedparen te kunnen inschatten is dit echter niet voldoende. Na het uitkomen van de eieren kan er nog van alles gebeuren wat succes in de weg staat. De kuikens kunnen doodgaan van honger of kou, ze kunnen worden opgegeten of dood gemaaid en ga zo maar door. Maar ook de periode vanaf de vestiging van de territoria tot aan het nestelen blijft buiten beeld. Zo kunnen de vogels bij een slechte voedselsituatie besluiten het broeden een jaartje over te slaan. Dat alles vermindert het succes van de broedparen.

Om het succes van weidevogelparen en van Grutto en Tureluur in het bijzonder over de gehele broedperiode beter te kunnen inschatten heeft het Weidevogelmeetnet Friesland het **Project Alarm** ontwikkeld, dat in combinatie met het BMP (Broedvogel Monitoring Project) kan worden uitgevoerd. Het project bouwt voort op verkennend onderzoek van de Actiegroep 'Grutto' in de jaren negentig van de vorige eeuw. Het is een praktische telmethode voor het schatten van '**territoriaal succes**'. Daarbij wordt een territorium van een steltloperpaar succesvol genoemd, wanneer er één of meer jongen vliegvlug worden. Daarnaast is de methode geschikt om de **perceelskeuzes van steltlopergezinnen** te onderzoeken.

Alarmtellingen worden uitgevoerd met behulp van zichtwaarnemingen van alarmerende ouderparen (met jongen in de nabijheid). Er worden geen vogels geringd of gezenderd. Nadeel is dat de oudervogels en kuikens niet individueel kunnen worden gevolgd tot en met het tijdstip van vliegvlug worden. Reproductie in termen van het aantal vliegvlug geworden jongen per broedpaar kan niet exact worden berekend, maar ingeschat. Een voordeel is dat in principe grote steekproeven mogelijk zijn, die met andere methoden niet kunnen worden bereikt. De methode is vooral geschikt voor meetnetten en grote gebiedseenheden. Ook bij het Ministerie van LNV is de belangstelling groeiende voor deze methode, die door vrijwilligers en professionele tellers en

tegen relatief geringe extra inspanning en kosten kan worden uitgevoerd in combinatie met het BMP.

In verschillende delen van Nederland, met name in Fryslân en Noord- en Zuid Holland wordt de methode al een aantal jaren door vrijwilligersgroepen toegepast. Deze instructie is bedoeld om de telmethode meer toegankelijk te maken voor grotere groepen deelnemers en te standaardiseren zodat de gegevens beter vergelijkbaar zijn.

Uitvoering van het volledige BMP is voor veel vrijwilligers te bewerken. Met name de interpretatie volgens de BMP-richtlijnen kan problemen geven. Het Weidevogelmeetnet Friesland heeft daarom in 2003 op basis van het BMP een vereenvoudigde telmethode ontwikkeld met een aangepast protocol voor de vaststelling van het aantal territoria. Hierdoor kunnen meer mensen aan Alarmtellingen deelnemen. Op deze 'BMP/Alarm-methode' is de instructie gebaseerd.

ALARMTELLINGEN IN KORT BESTEK

Doel

Het verkrijgen van gefundeerde inschattingen over het territoriaal succes van broedparen (territoria) van enkele steltlopers en over de perceelsvoorkeuren van gezinnen.

soort	territoriaal succes	perceelsvoorkeuren
scholekster	nee	ja
kievit	nee	ja
grutto	ja	ja
tureluur	ja	ja
wulp	ja	ja

Betekenis

Het beter kunnen meten van de effectiviteit van het gevoerde beheer

Werkwijze

Tellen van het aantal aanwezige territoria en gezinnen in het veld.

Tellingen

Territoria worden vastgesteld door het noteren van de aanwezigheid en gedrag van broedparen. Gezinnen worden vastgesteld op basis van het gedrag van alarmerende ouderparen. Beide soorten gegevens worden op veldkaart genoteerd tijdens vijf veldbezoeken gedurende het broedseizoen.

Verwerking gegevens

De telresultaten worden ingevuld op één standaardformulier en tezamen met de veldkaarten ingeleverd of ingestuurd naar de organiserende vereniging of tel-organisatie, die zorg draagt voor verdere controle en verwerking.

SOORTEN

□ **Scholekster en Kievit**

Er zijn problemen met de herkenbaarheid van het gedrag van oudervogels met kuikens (Scholekster) of door het alleen laten van de kuikens in de laatste periode voor het vliegvlug worden (Kievit). Bovendien is van beide soorten het broedseizoen erg langgerekt. Daarom kan territoriaal succes van beide soorten niet (goed) worden vastgesteld. Toch worden beide soorten wel geteld omdat ze informatie leveren over de verblijfplaatsen van gezinnen.

□ **Grutto, Tureluur en Wulp**

Van deze soorten kan territoriaal succes vanwege het tamelijk gepiekte broedseizoen en duidelijk herkenbaar gedrag van ouderparen met jongen met Alarmtellingen goed worden ingeschat. Grutto en Tureluur zijn hiervan de meest voorkomende soorten. De Wulp is veel minder algemeen en bijvoorbeeld in Fryslân slechts hier en daar in reservaten en op boerenland aan te treffen.

Ook van de Kemphaan is territoriaal succes te bepalen. De soort komt echter nauwelijks nog voor en is daarom niet in de instructie opgenomen.

WAARNEMEN

Broedvogels hebben in de broedtijd een territorium. Dat is een activiteitsgebied, waarin ze van alles doen. Het varieert van aanwezig zijn, stiekem wegsluipen, fel verdedigen, verjagen, het hof maken en paren tot voedsel zoeken, nestelen en eieren uitbroeden.

Na het uitkomen van de eieren gaan de gezinnen indien nodig op sjouw naar geschikte voedselplekken voor ouders en kuikens.

enkele vogel het waarnemen van een losse vogel in het broedbiotoop. De vogel moet wel binding hebben met het terrein en enigszins in de buurt blijven bij nadering van de teller. Twee losse vogels worden als paartje genoteerd (behalve indien duidelijk herkenbaar als twee mannetjes of twee vrouwtjes).

paar paren zijn in het veld meestal duidelijk te onderscheiden. Mannetje en vrouwtje trekken steeds samen op.

territoriaal gedrag en balts Veel gedragingen hebben te maken met het onderhouden van het territorium, zoals stiekem wegschuifelen, indringers verjagen, op een paaltje zitten roepen. Balts omvat hofmakerij, voorspel, paringen en baltsvluchten. Vaak hebben baltsvluchten, al of niet met buitelingen, kantelingen en vleugeltrillen ook een territoriale functie.

nest en 'nestig' gedrag Hieronder valt een nestvondst (ook al wordt er niet speciaal naar gezocht) en het waarnemen van vogels die klaarblijkelijk van het nest komen of terugkeren naar het nest. Een waarneming van oudervogels in de nabijheid van een nest behoort bij het nest te worden gerekend.

ouderparen met kuikens Aan het alarmgedrag van de oudervogels is te zien dat er kuikens in de nabijheid zijn. De kuikens zelf krijg je meestal niet te zien.

Voor het noteren van de waarnemingen heeft elke soort een vaste afkorting. De afkortingen zijn:

Scholekster	Sc
Kievit	Ki
Grutto	Gr
Tureluur	Tu
Wulp	Wu

Broedvogels verraden hun aanwezigheid op vele manieren. Er worden vijf typen waarnemingen onderscheiden die elk met een eigen code op kaart worden genoteerd in het perceel waar de waarneming is geconstateerd.

<u>Wu</u>	enkele vogel met binding
<u>Gr</u>	paartje
Tu	balts of territoriaal gedrag
⊙ Sc	nestvondst
⊙ Sc	nestig gedrag
□ Gr	alarmerend ouderpaar (met jongen); de jongen zelf zie je meestal niet. Als je ze wel ziet, dan aantal toevoegen (bijv. +3j)
⊙ Ki	vliegvlug kuiken

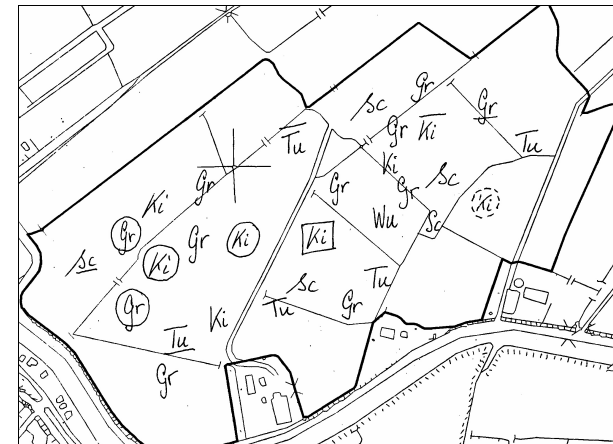
TELLEN VAN TERRITORIA

Tijdens vijf bezoeken aan het telgebied, gespreid over het broedseizoen, worden de waarnemingen gedaan en op een **veldkaart** ingetekend. Dat is een gekopieerde topografische kaart van het telgebied. Voor elk veldbezoek wordt een nieuwe veldkaart gebruikt. Op de veldkaart komt de naam van het gebied, teller, datum en nummer van de telling, begintijdstip en ruimte voor opmerkingen, zoals de telomstandigheden. De waarnemingen worden genoteerd in het perceel waar de waarneming is geconstateerd.

De meeste waarnemingen zijn aanwijzing voor een broedpaar (of territorium). Echter niet altijd tellen alle waarnemingen mee voor de bepaling van een territorium. Dat varieert per soort.

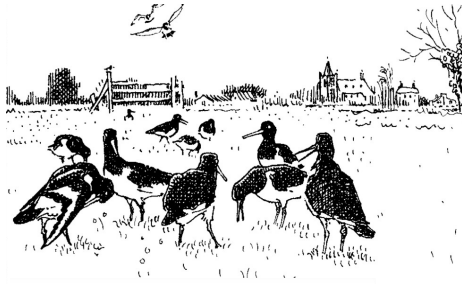
Alleen **geldige waarnemingen** worden op de veldkaart ingetekend (zie tabel op pagina 17). Zo is bij de Scholekster en Wulp de waarneming van een enkele vogel niet geldig en wordt niet genoteerd.

Op deze regel is één uitzondering. Bij de Kievit, Grutto en Wulp zijn waarnemingen van alarmerende ouderparen (met kuikens in de nabijheid) in verband met mogelijke verplaatsingen niet geldig voor de telling van territoria. Ze worden echter wel ingetekend op de veldkaart voor het tellen van de gezinnen.

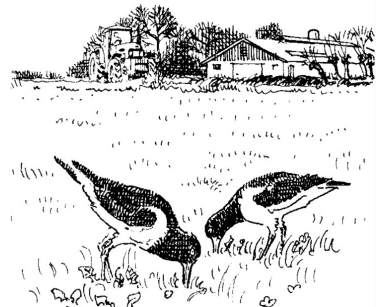

ingetekende waarnemingen op veldkaart

scholekster

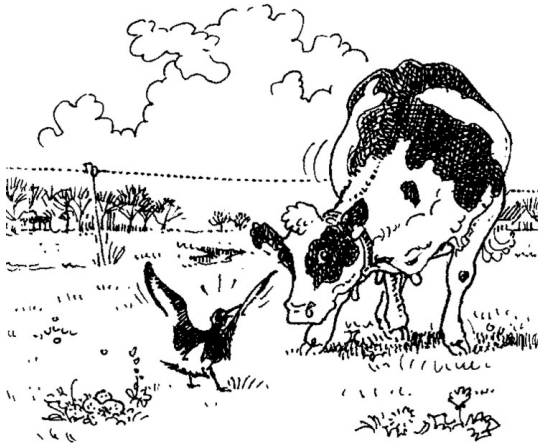
soos:
groep (nog) niet territoriale vogels;
geen geldige waarneming

voedselzoekend paar

fel alarmerend, rondvliegend

afleiding en imponeer-
gedrag

Scholekster	
enkele vogel	Is geen geldige waarneming, wel mogen twee losse vogels met binding aan het veld als paar genoteerd worden
paar	Vogels trekken samen op
territoriaal / balts	Stilletjes weg schuifelende en later terugkerende paartjes, rondvliegende roepende vogels, tepietende vogels*, hofmakerij en paringen, vlindervluchten, verjagen van andere vogels of vee
nestig /nest	Vogel snel wegsluipend, -rennend van het nest en opvliegend, teruglopende vogels naar het nest, nestvondst
alarm ouderparen	Fel alarmerende rondvliegende vogels, soms met schijnaanvallen op de teller, vogels roepend op paaltjes.
* Het tepieten van groepjes vogels wordt gezien als een element bij het uitvechten van grensconflicten met de burens. Vaak doen beide partners mee. Aantal betrokken vogels delen door twee en naar boven afronden levert het aantal territoria. Bijvoorbeeld 7 vogels levert $7 / 2 = 3,5$ levert 4 (mogelijke) territoria.	

kievit

luchtgevecht mannetjes

alarterende oudervogel met kuikens in de buurt; meestal alarmeren beide oudervogels

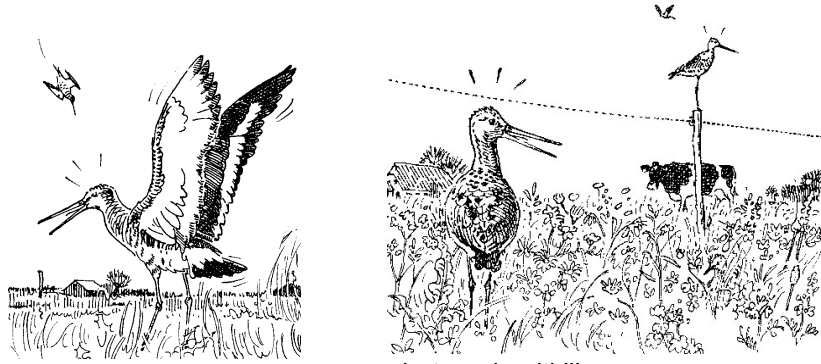
vrouwte op het nest - in rechte lijn weglopend - stil wegvliegend

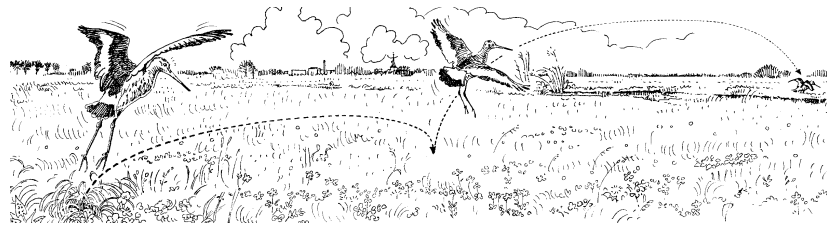
gezin aan de scharrel, ouders oplet-tend

Kievit	
enkele vogel	Vogel moet enige binding hebben met het gebied. Losse overvliegende vogels zijn niet geldig.
paar	Vogels trekken samen op
territoriaal / balts	Baltsvluchten van (buitelende en k-i-e-w-i-t) roepende mannetjes, hofmakerij, paringen, kuiltje draaien, alarmerende mannetjes, verjagen van andere vogels
nestig /nest	Vrouwte weglopend van het nest en opvliegend; teruglopende vogels naar het nest, nestvondst
alarm ouderparen	Klaaglijk roepende vogels, klagend boven de teller rondvliegend vaak met hangende poten. Is geen geldige waarneming voor de vaststelling van territoria. wordt wel op kaart genoteerd*
* In verband met de telling van gezinnen	

grutto

baltsvlucht en vlagvertoon na landing alert op de uitkijk naar gevaar

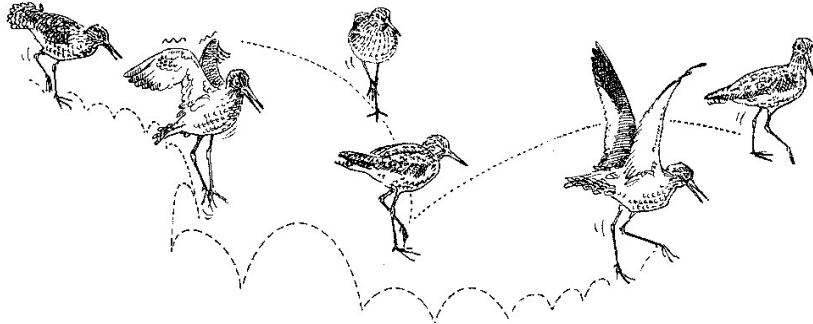
stil wegvliegend van nest, dichtbij landend, later verder vliegend en teruglopend

alarterende oudervogel met kuikens in de buurt; meestal komen beide oudervogels op je af

Grutto	
enkele vogel	Vogel moet enige binding hebben met het gebied. losse overvliegende vogels zijn niet geldig. Een op het oog los mannetje en los vrouwtje worden genoteerd als paar.
paar	Vogels trekken samen op
territoriaal / balts	Hoge baltsvluchten van (-g-r-u-t-t-o-) roepende mannetjes, hofmakerij, paringen alarmerende mannetjes, groepje achter elkaar aan jagende mannetjes*, verjagen van andere vogels
nestig /nest	Vrouwtje weglopend en -vliegend van het nest, teruglopende vogels naar het nest, nestvondst
alarm ouderparen	Fel alarmerende vogels, boven de teller rondvliegend vaak met hangende poten. Geen geldige waarneming voor de vaststelling van territoria. Wordt wel op kaart genoteerd**
<p>* Bijvoorbeeld een groepje van 5 achter elkaar aanjagende, gierende mannetjes duidt op 5 territoria; let op waar ze neerstrijken (ze moeten later niet nog eens geteld worden, maar ook kunnen de vogels van de buurman komen)</p> <p>** In verband met de telling van gezinnen</p>	

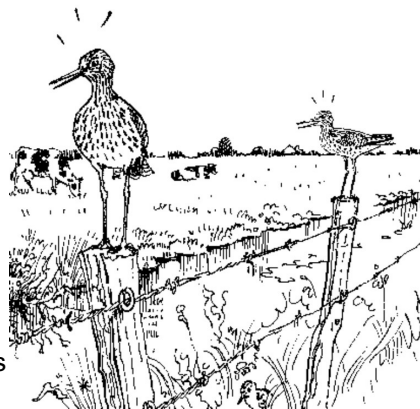
tureluur

hofmakerij: mannetje loopt met trillende vleugels achter het vrouwtje aan

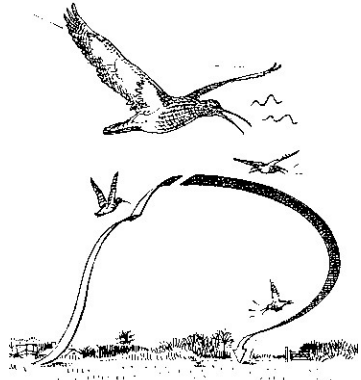
vrouwtje vliegt stil van het nest

alamerende ouders op paaltjes

Tureluur	
enkele vogel	Vogel moet enige binding hebben met het gebied. Losse overvliegende vogels zijn niet geldig. Twee losse vogels niet ver van elkaar vandaan worden genoteerd als paar.
paar	Vogels trekken samen op
territoriaal / balts	Baltsvluchten van (tu-re-lu-re-lu) roepende mannetjes met trillende vleugelslag, vluchten van paartjes, hofmakerij, paringen
nestig /nest	Vrouwtje opvliegend van het nest, nestvondst
alarm ouderparen	Fel alamerende vogels, rondvliegend en roepend (tsjik-tsjik-tsjik) in de nabijheid van de teller.*
* Broedende tureluurs alameren niet of nauwelijks. Dat doen ze pas wanneer ze jongen hebben.	

wulp

baltvlucht mannetje

op nest - stil weglopend - wegvliegend

alarmerende oudervogel met kuikens in de buurt; meestal alarmeren beide oudervogels

Wulp	
enkele vogel	Is geen geldige waarneming. Twee losse vogels niet ver van elkaar vandaan worden genoteerd als paar
paar	Vogels trekken samen op
territoriaal / balts	Baltsvluchten van jodelende mannetjes, hofmakerij, paringen, alarmeren en verjagen van soortgenoten of andere vogels
nestig /nest	Nestvondst, vrouwtje vliegt heel vroeg van het nest of blijft lang zitten
alarm ouderparen	Alarmerend vogels, rondvliegend en roepend (kekkerend) boven de teller. Geen geldige waarneming voor de vaststelling van territoria. Wordt wel genoteerd op veldkaart*
* In verband met de telling van gezinnen	

Geldige waarnemingen (+) voor het vaststellen van territoria van vijf steltlopersoorten

	Sc	Ki	Gr	Tu	Wu
enkele vogel		+	+	+	
paar	+	+	+	+	+
territoriaal gedrag, balts	+	+	+	+	+
nest en nestig gedrag	+	+	+	+	+
alarmerende ouderparen	+			+	

TELLEN VAN GEZINNEN

tellen op basis van gedrag van de ouders

Gezinnen worden geteld op basis van het gedrag van de oudervogels. Bij de meeste soorten steltlopers reageren beide oudervogels heftig op de nadering van de teller. Luid roepend komen de vogels boven de teller hangen en draaien rondjes. Het gedrag is over het algemeen veel feller dan wanneer er nog eieren zijn.

De gezinnen worden genoteerd in het perceel, waar de oudervogels opvliegen. Bij de tellingen moet niet te lang worden stilgestaan op dezelfde plek, aangezien de oudervogels na enige tijd 'wennen' aan de teller en minder alarmeren.

plekken

Gruttogezinnen zijn overwegend te vinden in percelen met (voldoende) lang gras, waar ze vaak min of meer in groepen bij elkaar verblijven. Kievit-gezinnen zijn vaak te vinden op gemaaide of beweide percelen, op maïspcelen en op slikkige plekken. Tureluurgezinnen zijn daar ook aan te treffen, maar ook wel in structuurrijke ongemaaide percelen, langs slootkanten en bij greppels. Scholekstergezinnen kunnen overal voorkomen.

tellen van groepen alarmerende vogels

Bij meerdere vogels tegelijk in de lucht wordt het aantal gezinnen gelijkgesteld aan het aantal alarmerende oudervogels gedeeld door 2 en naar boven afgerond. Bij meer dan 10 alarmerende oudervogels tegelijk in de lucht, wordt het maximumaantal geschat, gedeeld door 1,5 en naar boven afgerond.

waarnemingen van (vliegvlugge) kuikens

Waarnemingen van al dan niet vliegvlugge jonge grutto's en tureluurs worden ook op kaart genoteerd. Indien ze pas uitgevlogen zijn, zijn de oudervogels vaak nog in de buurt. Kijk bij foeragerende groepen grutto's of er jonge vogels bij zijn (relatief korte snavel en vaal kleed). Noteer dan de grootte van de groep en het aantal jonge vogels dat je erbij aantreft.

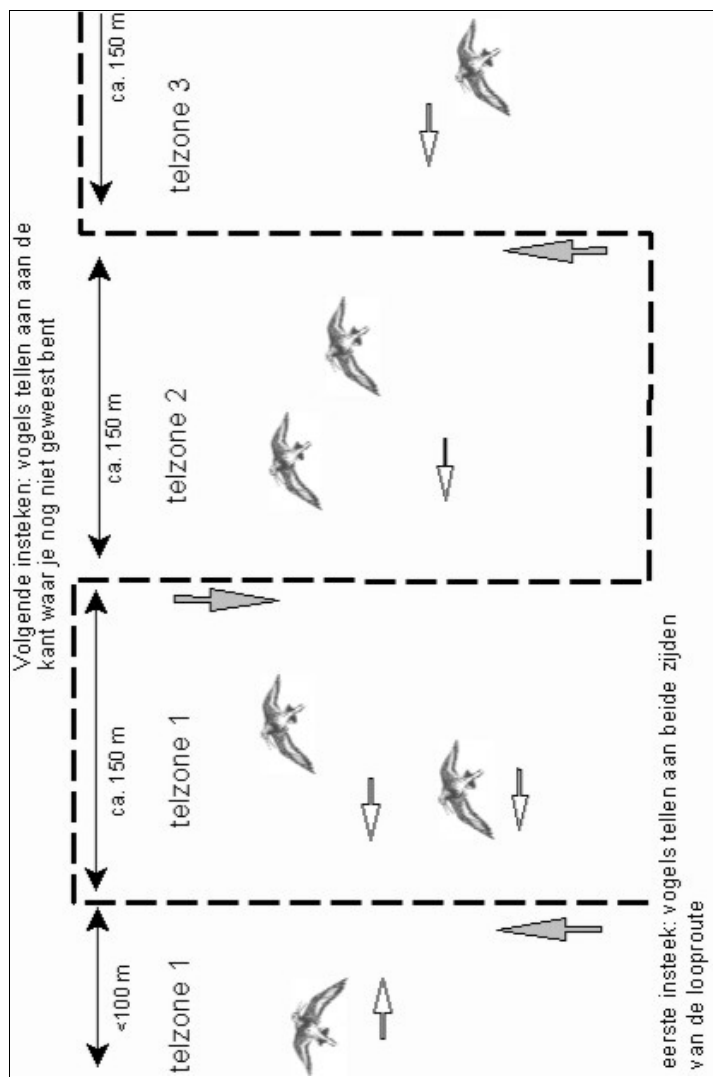
Scholekster De Scholekster geldt als een lastige soort bij Alarmtellingen. De oudervogels met jongen zitten meestal tamelijk verspreid in het veld. Het gedrag van de oudervogels verschilt nogal. Sommige vogels vliegen vervaarlijk op de teller af en spietsen deze zowat aan de snavel, anderen vliegen roepend rond of zitten op een paal. Heel anders dan het 'wegschuifel'-gedrag of 'vlindervluchten' eerder in het seizoen. Maar er zijn ook vogels die geen duidelijk herkenbaar alarmerend of opgewonden gedrag vertonen. De indruk bestaat bovendien dat niet beide oudervogels (fel) alarmeren.

Kievit Kieviten met jongen verblijven graag in percelen met korte vegetatie of bij slikkige plaatsen. Wanneer beide oudervogels met een klaaglijke roep boven de waarnemer komen hangen, dan zijn er jongen in de buurt. Niet altijd echter zijn beide oudervogels even vasthoudend en laat één het afweten. Vooral in de laatste weken voor het vliegvlug worden zijn de oudervogels veel minder actief of zijn zelfs afwezig. Het gedrag van alarmerende kievit-ouders is anders dan wanneer er nog genesteld wordt. Dan alarmeert alleen het mannetje, die dan tevens vaak overgaat in baltsvlucht, terwijl het vrouwtje stiekem wegloupt van het nest en wegvliegt.

Grutto Gruttogezinnen zijn overwegend te vinden in percelen met (voldoende) lang gras, waar ze vaak min of meer in groepen bij elkaar verblijven. Als regel alarmeren beide oudervogels heftig roepend op de aanwezigheid van de teller. De vogels hangen boven de teller, vaak met afhangende poten, en strijken zo nu en dan neer in de nabijheid om later weer op te vliegen. Dit gedrag is heel anders dan wanneer er wordt genesteld. Dan alarmeert net als bij de Kievit alleen het mannetje en blijft het vrouwtje op het nest of loopt stiekem weg.

Tureluur Broedende Tureluurs alarmeren als regel niet. Tureluurs met jongen daarentegen alarmeren fel. Luid roepend vliegen beide oudervogels in de buurt van de teller rond. Behalve op percelen met lang gras zijn Tureluurgezinnen vaak te vinden op beweide percelen, aan slootkanten en op slikkige plaatsen.

Wulp Wulpen met jongen alarmeren (vaak al van veraf) fel en duidelijk en maken dan een kekkerend geluid. Ze vliegen in wijde cirkels om je heen, strijken neer en vliegen weer op.

Schematisch voorbeeld van een looproute in een telgebied. De eerste en de laatste insteek ligt minder dan 100 meter af van de grens van het telgebied. De volgende insteeken liggen ca. 150 meter uit elkaar.

DE TELLINGEN

telprogramma

Het telgebied (rayon) wordt vijf keer bezocht, gespreid over het broedseizoen:

- bezoek 1: week 15 (9-15 april)
- bezoek 2: week 17 (23-29 april)
- bezoek 3: week 19 (7-13 mei)
- bezoek 4: week 21 (21-27 mei)
- bezoek 5: week 23 (4-10 juni)

hier is de 'absolute weekindeling' gebruikt, waarbij dag 1 begint op 1 januari. Deze indeling kan enkele dagen verschillen met de weekindeling in de agenda's.

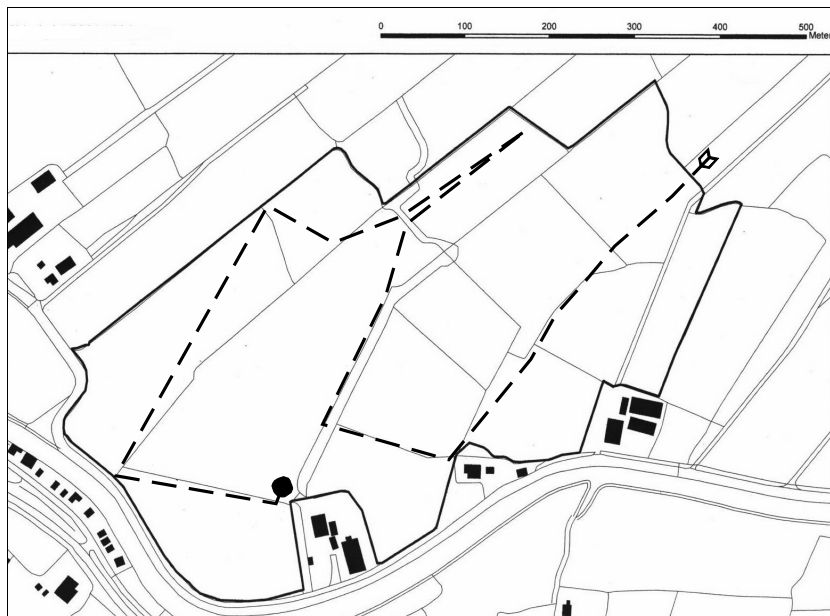
veldbezoek

De tijdsduur van een telling hangt af van de grootte van het telgebied en het aantal aanwezige vogels (ca. 1,5-2 uur per 50 ha.) Bij voorkeur wordt 's ochtends geteld na half acht (het liefst bij rustig weer), maar het kan ook op een ander tijdstip. Steeds worden alle geldige waarnemingen op een gebiedskaart genoteerd. Het is gewenst een verrekijker bij de hand te hebben.

Het veld wordt doorkruist volgens een vaste looproute. Bij een regelmatige verkaveling en gunstige ligging van dammen kan een looproute worden gekozen die lijkt op het schematische voorbeeld (pagina 20). Bij onregelmatige verkaveling is dat lastiger en moet de route worden aangepast (zie voorbeeld pagina 22).

Aan het begin en op enkele andere overzichtelijke plekken wordt een rustpunt ingelast, waar de vogels van afstand eerst goed kunnen worden bekeken en op de veldkaart genoteerd. Daarna wordt de looproute vervolgd en kunnen nog niet gedane waarnemingen genoteerd (vermijd dubbeltellingen). Het is het best om de looproute om en om in verschillende richting af te leggen. Bij het eerste bezoek wordt in de ene richting gelopen, bij het tweede bezoek in de andere, enz..

De route, buiten de rustpunten wordt snel afgelegd om verstoring van de vogels te beperken. Ook kan, als de situatie zich ertoe leent, om verstoring te beperken, tijdens het eerste bezoek van de vaste route worden afgeweken en een deel van het gebied dat goed te overzien is vanaf een weg, dijk of betonpad e.d. worden geteld. Vanaf het tweede bezoek zijn de eerste gezinnen te verwachten (Kievit) en wordt in elk geval de vaste route aangehouden.

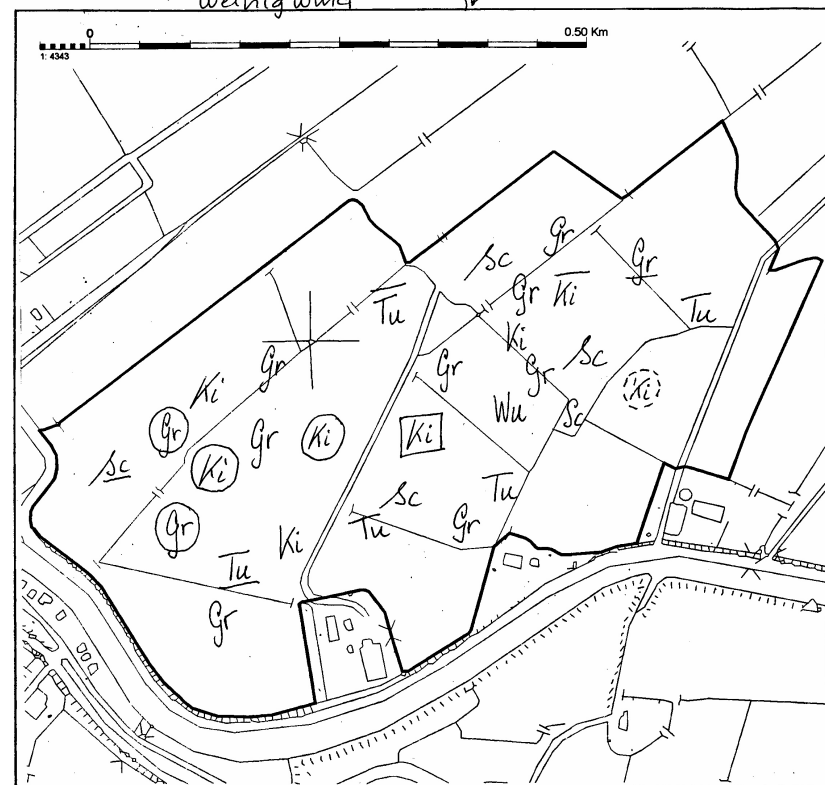

Veldkaart met looproute. De routes liggen in verband met de verstoringafstanden van de gezinnen ca. 150 meter uit elkaar. Afhankelijk van de verkaveling en toegankelijkheid is dat soms nog een hele puzzel. Niet altijd is te vermijden dat er soms een stukje heen en weer moet worden gelopen.

voorbeeld voorzijde veldkaart

VELDKAART

gebied: Skriezekrite
 waarnemer: T. Teller
 telomstandigheden: prima zon
 datum: 3 mei 2003
 tijd: 8.00 tot 9.30 uur
 route:

waarnemingen trekvogels

bijzonderheden

30 kempfanen
 2 wintertalingen
 3 kramsvogels

baltsvlucht bruine
 kiekendief

voorbeeld achterzijde veldkaart

ACHTERZIJDE VELDKAART						
bezoeknummer: 3		bezoekdatum: 3 mei 2003				
soort	enkele vogel	paar	territoriaal gedrag	nest en nestig gedrag	ouderparen (met jongen)	totaal territoria
Scholekster	—	1	4	0	0	5
Kievit	1	0	3	3	(1)	7
Grutto	0	1	8	2	0	11
Tureluur	1	1	3	0	0	5
Wulp	—	0	1	0	0	

Op de achterzijde van elke veldkaart worden de aantallen waarnemingen genoteerd. Merk op dat bij Scholekster en Wulp 'enkele vogels' geen geldige waarnemingen zijn voor de vaststelling van territoria. Bij Kievit, Grutto en Wulp zijn alarmerende ouderparen (met jongen in de nabijheid) geen geldige waarnemingen. Vandaar de haakjes bij de Kievit; het genoteerde ouderpaar telt niet mee voor het totaal aantal territoria (dus 7 in plaats van 8). Het telt wel mee voor bepaling van het aantal gezinnen.

NB: Voor de berekening van het totaal gaat het niet om het aantal waargenomen vogels, maar om het aantal mogelijke territoria. Bijvoorbeeld een baltende Grutto in de lucht (één vogel) duidt op één mogelijk territorium, terwijl een paartje Grutto's (twee vogels) ook één mogelijk territorium betreft.

VERWERKING VAN GEGEVENS

Na afloop van de tellingen worden de totale aantallen geldige waarnemingen per bezoek (zoals vermeld op de achterzijde van de veldkaarten) overgenomen, ingevuld op een telformulier.

weeknummer bezoek	15	17	19	21	23
datum					
Grutto alarmerende ouderparen gezinnen	0	0	1	5	2
enkele vogel, paar, territoriaal, nestig territoria	10	12	11	4	0
Tureluur alarmerende ouderparen gezinnen	0	0	0	2	2
enkele vogel, paar, territoriaal, nestig	7	4	5	2	0
- aantallen optellen !! - territoria	7	4	5	4	2
Wulp alarmerende ouderparen gezinnen	0	0	0	1	1
paar, territoriaal, nestig territoria	1	0	1	0	0

Fragment van een ingevuld Alarm-telformulier. Ingevuld is:

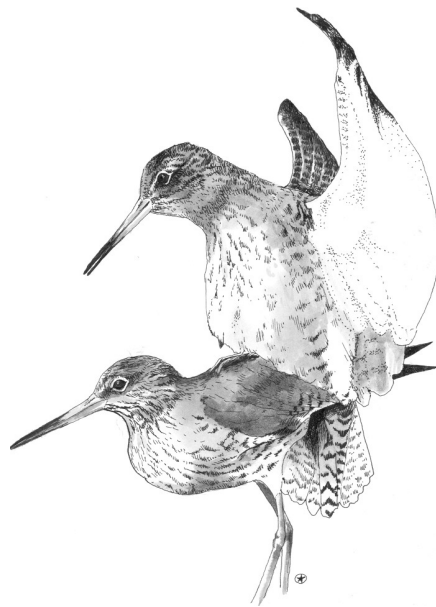
- 1) het aantal geldige waarnemingen van Grutto, Tureluur en Wulp voor de bepaling van het aantal territoria.
- 2) het aantal alarmerende ouderparen voor de bepaling van het aantal gezinnen in de fladderweken.

Let op: Bij de Tureluur (en Scholekster) worden de aantallen territoria gevonden door de aantallen van de voorgaande twee regels op te tellen. Dat komt omdat bij deze soorten 'alarmerende ouderparen' ook geldige waarnemingen zijn voor het vaststellen van territoria. Bij de andere soorten is dat niet zo.

Het formulier wordt tezamen met de veldkaarten opgestuurd of ingeleverd bij de tel-organisatie. Bewaar zelf kopieën.

Na controle en verwerking worden de gegevens uitgewerkt en de resultaten jaarlijks gerapporteerd.

Tellingen van gezinnen in gebieden, waarin alleen tellingen worden verricht op basis van nest-inventarisaties, zijn niet geschikt om territoriaal succes te kunnen vaststellen.

VROEG OF LAAT BROEDSEIZOEN EN FLAPPERWEKEN

Uit het verloop van de getelde aantallen gezinnen per bezoek worden de 'flapperweken' bepaald worden. De flapperweken vormen een tijdsperiode van twee weken, waarin de eerste gezinnen op het punt staan van uitvliegen.

In Fryslân bleken de flapperweken voor de Grutto meestal te liggen in de periode van week 21/22 en in een laat jaar in week 22/23. Als regel vallen de flapperweken in Midden- en Zuid-Nederland meestal een week eerder. Maar ook binnen dezelfde regio kunnen de flapperweken in verschillende gebied soms verschillen. Ook het weer kan van grote invloed zijn.

Bij de Tureluur liggen de flapperweken grofweg een week later.

Hoe succesvol is je eigen telgebied?

Om zelf al een indruk te krijgen van het succes in je eigen telgebied, kun je het volgende doen:

- Bepaal het aantal territoria. Neem daarvoor het één na hoogste aantal getelde territoria op je telformulier.
- Neem het aantal gezinnen van week 21 (deze ligt meestal in de fladderweken). NB: bij de Tureluur neem je het gemiddelde van week 21 en 23.
- Deel dat door het aantal territoria
- vermenigvuldig met 100 en je krijgt het 'bruto territoriaal succes' (BTS) in procenten

voorbeeld Tureluur:

het aantal territoria is 5
het aantal gezinnen in de fladderweken is 2 (gemiddelde van week 21 en 23: optellen $2+2=4$, en delen door 2 levert 2)
Het BTS is dan $2/5 \times 100=40\%$.

Voorbeeld Grutto:

het aantal territoria is 11
het aantal gezinnen in de fladderweken is 5 (week 21)
het BTS is dan $5/11 \times 100 = 45\%$

Bij een percentage van 50% of meer bij Grutto en Tureluur wordt aangenomen dat er voldoende jongen uitgevlogen zijn om de populatie in stand te houden. Bij 40% of minder is dat onvoldoende. Daar tussenin is het twijfelachtig.

INSCHATTING VAN TERRITORIAAL SUCCES

De uiteindelijke inschatting van het territoriaal succes wordt gedaan op basis van het getelde aantal territoria en het aantal gezinnen in de fladderweken. Dit gebeurt aan de hand van de zogenaamde BTS-waarde (**bruto territoriaal succes**). Dit wordt centraal uitgevoerd op basis van de binnenkomende gegevens en veldkaarten.

Om verschillende redenen moet voorzichtig worden omgesprongen met de op deze manier berekende getalwaarden voor territoriaal succes. Dit geldt met name voor kleine telgebieden, waar verplaatsingen van gezinnen het beeld kunnen vertroebelen.

verplaatsingen Gezinnen op zoek naar voedsel voor de kuikens kunnen je telgebied inlopen en uitlopen (of -zwemmen). Dat betekent soms dat je voor een deel het broedsucces van de buurman telt of dat gezinnen uit je eigen telgebied bij de buurman vliegvlug worden. Om die reden leveren tellingen in kleine telgebieden vaak een minder betrouwbare waarde voor territoriaal succes op dan in grote aaneengesloten gebieden. De aanbevolen grootte van telgebieden is minimaal 200-300 hectare.

centrale verwerking

Bij dit type tellingen is centrale verwerking van betekenis voor de zeggingskracht van de uitkomsten. De gegevens worden gecontroleerd; er vinden noodzakelijke correcties plaats en de gegevens kunnen in samenhang worden bekeken.

correcties Bij de gecombineerde verwerking van de gegevens vinden nog enkele correcties plaats. Onder meer moet nog worden gecorrigeerd voor eventuele sterfte na de fladdertelling(en), de lengte van het broedseizoen en voor vroege of late seizoenen.

NOTEREN GEWAS EN GEBRUIKS-TOESTAND

Om te onderzoeken hoe de stellopers en hun gezinnen gebruik maken van het gebruiksmozaïek, wordt van de tellers gevraagd een aantal gegevens over de toestand van het telgebied op een extra veldkaart te noteren.

□ KRUIDENRIJKDOM (noteren bij bezoek 2 en zo mogelijk 3)

KR1 = kruidenarm *-aanblik groen-* (geen bloemen of alleen eventueel hier en daar paardenbloemen)

KR2 = matig kruidenrijk *-aanblik met hier en daar geel en wit-* (paardenbloemen op perceel, pinksterbloem, scherpe boterbloem in greppels of langs de kant)

KR3 = kruidenrijk *-aanblik met veel geel-rood-wit-* (paardenbloem, pinksterbloem, scherpe boterbloem en veldzuring verspreid in maai-veld)

□ GEWAS en TOESTAND (noteren bij bezoek 2, 3, 4 en 5)

ZG = zwarte grond (inclusief maïsstoppel van het vorig jaar)

MA = maïsland, plantjes >25 cm

OV= overig gewas

NG1 = niet gemaaid, kort gras < 15 cm

NG2 = niet gemaaid, graslengte > 15 cm

NG3 = niet gemaaid, platgeslagen lang gras

G = gemaaid (eventueel nog met maaisel), kort gras < 15 cm

GV = gemaaid met vluchtstroken, kort gras op perceel < 15 cm

B1 = intensief beweid (> 5 koeien of > 15 schapen per hectare)

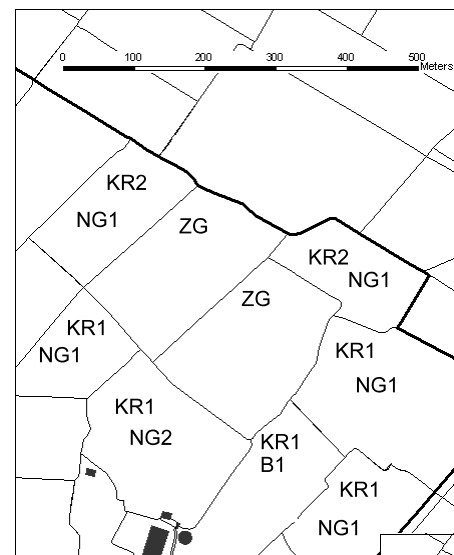
B2 = extensief beweid (< 5 koeien of < 15 schapen per hectare)

BG = beweid geweest

HG = hergroei, graslengte > 15 cm (na gemaaid of beweid)

PD = plas-dras perceel

De codes worden genoteerd in elk perceel.

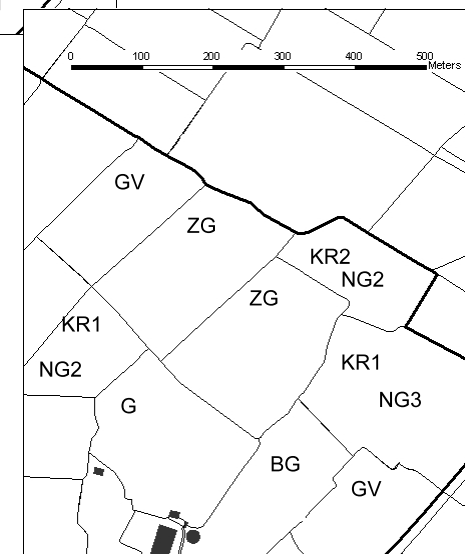

Bezoek 2, week 17

deel van een veldkaart voor notatie gewas en toestand

NB 1: Als op meer dan 1/3e deel van een perceel een andere gebruikstoestand aanwezig is dan op de rest, verdeel het perceel dan op de veldkaart met een lijn in tweeën en geef op elk deel de kruidenrijkdom en toestand aan. Bij minder dan 1/3 deel ander gebruik, zoek je de code die het best bij het gehele perceel past.

NB2: Wanneer twee percelen zijn samengevoegd, teken dat dan in op de veldkaart.

Bezoek 3, week 19

TELPROBLEMEN

PROBLEEM 1. NIET COMPACTE (of OVERLAPPENDE) CONCENTRATIES

Het tellen van een compacte concentratie van gezinnen is tamelijk goed te doen volgens de richtlijnen. Het aantal gezinnen is het maximaal aantal waargenomen alarmerende vogels, gedeeld door 2 en naar boven afgerond, of bij meer dan 10 waargenomen vogels, gedeeld door 1,5 en naar boven afgerond.

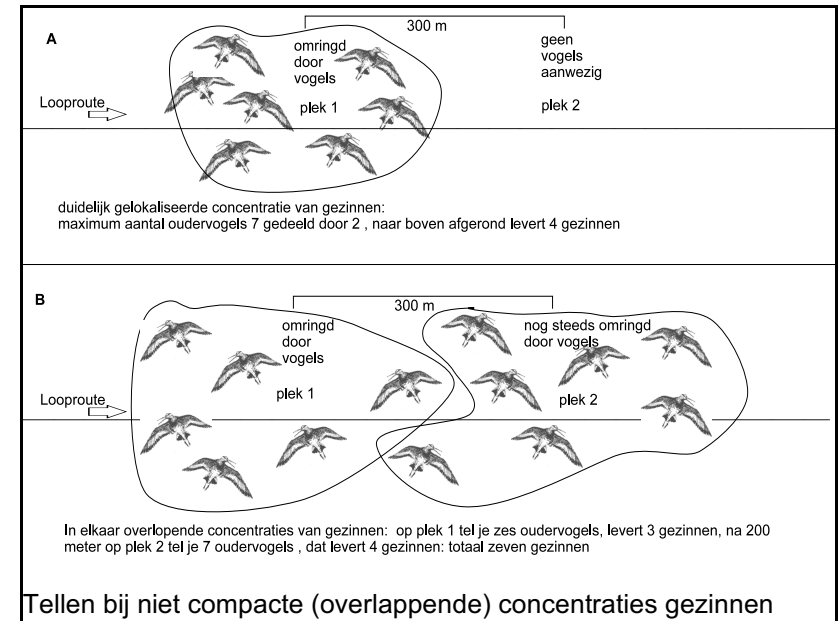
Een lastiger telprobleem ontstaat wanneer je door een langgerekte groep alarmerende vogels loopt. Het lijkt een beetje op een drukke winkelstraat. Zijn de vogels die aan het begin ziet dezelfde vogels of andere dan die je een stuk verderop ziet? Dat is niet eenvoudig vast te stellen.

We gaan er van uit dat de oudervogels van een gezin op een plek, die meer dan 150 meter van de teller vandaan is, niet (meer) op de teller reageren.

In het veld ga je als volgt te werk:

Vanaf het ogenblik dat je de eerste vogels ziet opstijgen en komen alarmeren, loop je snel door naar plek 1, zo dicht mogelijk bij de plek waar de vogels vandaan komen. Je telt zo snel mogelijk het maximaal aantal alarmerende vogels op plek 1 en bepaalt het aantal gezinnen en tekent ze in op de veldkaart. Daarna loop je 300 meter door (een afstands balk staat op de veldkaart) tot plek 2. Wanneer daar geen alarmerende vogels meer aanwezig zijn, dan beschouw je de gezinnen als geteld, tot je weer nieuwe gezinnen tegenkomt, enzovoorts.

Wanneer op plek 2 echter nog steeds alarmerende vogels om je heen vliegen, dan tel je ook daar het maximaal aantal vogels en bepaalt het aantal gezinnen en tekent ze in op de veld kaart. Daarna loop je weer 300 meter verder tot plek 3, enzovoorts.

PROBLEEM 2: MEERMALEN BUURTENDE VOGELS

Hoe voorkom je dat vogels, die je bij opeenvolgende slagen in de route kunt tegenkomen dubbel telt? Het is mogelijk dat vogels die je bij de eerste slag door het veld bent tegengekomen bij de slag terug weer bij je komen buurten. Mogelijk is de (verstoring)afstand van 150 meter die tussen de slagen van de route wordt gehanteerd niet groot genoeg voor alle vogels. Dat probleem wordt als volgt opgelost.

Bij slag 1 worden alle vogels geteld die links en rechts voor je opvliegen en de gezinnen op kaart ingetekend. Dat zijn vogel 1 t/m 5. Maximaal vijf vogels betekent 3 gezinnen. Op de terugweg bij slag 2 komen vier vogels op je af (6 t/m 9). Van de vogels 6 en 7 die van rechts komen (uit de richting waar je al geweest bent) wordt aangenomen dat je al geteld hebt. Zij worden niet meegeteld. Alleen de vogels die van links komen (8 en 9 worden geteld en als één gezin op kaart ingetekend). Bij slag 3 worden geen gezinnen genoteerd. Er wordt weliswaar één alarmerende vogel (10) gezien, maar die komt van links. Dat is de richting waar je al geteld hebt.

In dit voorbeeld zijn totaal langs de route tien alarmerende oudervogels gezien, maar het aantal getelde gezinnen is vier in plaats van vijf.

Een soortgelijke situatie tref je als op een bepaalde plek op je route alvast enkele vogels komen alarmeren van een nabijgelegen perceel waar je nog niet geweest bent. Je kunt die vogels alvast wel onder voorbehoud noteren, maar in het verloop van je route kom je de vogels nog eens tegen en dan kan je de groep veel beter lokaliseren en tellen.

